מאימתי פרק ראשון תענית

ז.

מסורת הש"ס

ח) [כרכות נט: ס:] מגילה כח:, כ) [כרכות נב.], ג) [ב"ב יב.], ד) [י"ל כרבי], ה) כרכות כנ: מנחות י. ע"ש, ו) [מכות י. ע"ש], ז) [י"ל אמר], ח) י"ל אמר, ט) מדרש נ: ע"ש, י) [נר' פרש"י בע"ז טו:] סד"ה פחות מאמת], כ) [וע"ע תוס' כרכות ח. ד"ה העוסק], ל) [ע"ז יז:], מ) [אין זה בעירובין אלא במדרש פ' נלכים איתא קלת מזה], נ) [במדרש הנ"ל איתא לגרת המיסים], ס) איין לע"ב,

תורה אור השלם

1. יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא וְכַרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב:
דברים לב ב
2. כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ:
משלי ד ב
3. עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר:
משלי ג יח
4. רִפְאוֹת תְּהִי לְשָׁרֶךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ:
משלי ג ח
5. כִּי מְוֹצָאַי מָצָא חַיִּים וַיָּפֶק רָצוֹן מִיְּהוָה:
משלי ח לה
6. וְהוֹרַדְתָּ זְקֵנֶי הָעִיר הַהִוא אֶת הָעֶגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזְרָע וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל:
דברים כא ד
7. כִּי תְצוּר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לְנִדַּח עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר:
דברים כ יט
8. רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הִוא עֹשָׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ:
דברים כ כ
9. גֹּרָל בְּגוֹרָל יַחַד וְאֹרַח אֶחָד פְּנֵי רְעוּתוֹ:
משלי כז יז
10. הֲלוא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם יְהוָה וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע:
ירמיהו כג כט
11. חֶרֶב אֶל הַכְּדִים וְנֹאֲלוּ חֶרֶב אֶל גִּבּוֹרֶיהָ וְחַתּוּ:
ירמיהו נ לו
12. וַיֹּאמֶר אֲהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל נָא חַטָּאת עָלֵינוּ וְחַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:
במדבר יב יא
13. נוֹאֲלוּ שָׂרֵי צֹעַן נִשֵּׂאוּ שָׂרֵי נֹף הֻתְּתוּ אֶת מַצְרַיִם פִּנַּת שִׁבְטֶיהָ:
ישעיהו יט יג
14. לִקְרַאת צָמָא הַתִּיתוּ מַיִם יֹשְׁבֵי אֶרֶץ תֵּימָא בְּלַחְמוֹ קִדְּמוּ נֹדֵד:
ישעיהו כא יד
15. הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב:
ישעיהו נה א
16. יִפְרֹצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה בְּרְחֹבוֹת פַּלְגֵי מָיִם:
משלי ה טז
17. יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ:
משלי ה יז

למימרינהו לתרוייהו. כרוך אתה בכרוך ההודאות במרבית ההודאות האל של כל ההודאות משמע ומתחלה היה משמע רוב ממש ולא מרובות וכמו כן בישתבח אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות. מפי רבי: (ב) רשעי עובדי כוכבים אינן מיין כי מועלעתם לא תמות ואסור לא תכבה (ישעיה סו): **ופליגא דרב יוסף.** דאיהו אמר כתחיית המתים ולא יותר שבה חיים בני אדם שהתבואה גדילה בו: **כמטר לקחי.** השוה לקח למטר: **יערף.** כמו אף שמיו יערפו טל (דברים לג) ושמקיים יערפו טל (משלי ג) שהוא מרבה הפירות: **כשיב פול בטל.** דמשמע נחת: **ערפיהו כמטר.** הרגהו: **לשמה.** מפוס כאשר צוני ה' אלהי ולא כדי להקרות רבי: **לא יכילנא.** לגיגמר: **וכי אדם עץ השדה.** אלא מקיש אדם לעץ השדה מה עץ השדה אם עץ מאכל הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות כך תלמידי חכמים אם הגון הוא ממנו תאכל למוד הימנו ואם לאו אותו תשחית סור מעליו: **כרזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו.** מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו כגון סכין על גבי חבירתה: **איכה דולקת יחידי.** עץ אחד איכה דולקת אלא ב' או ג' ביחד: **יחידי.** בלא חבר שיחדדנו: **שמוסיפין טפשות דבחיב** (ג) **נואלנו.** אשר נואלנו מתרגם דאיטפשנא: **שחוטאין.** דכתיב נואלו גבי חטאנו: **ואיכעיא אימא מהכא נואלו שרי צוען וגו' והתעו את מצרים.** ותועה היינו הוטאת: **תורה כעץ דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה.** כשמדליק את האור מניח את העצים דקין תחלה: **קטנים מחדדין.** שטוחלין כל שעה: **היו.** משמע להוליך לו מים: **וכתיב לכו למים.** יכך הוא עצמו: **אם תלמיד (חכם) הגון.** שרוצה ללמוד ממך מצוה ברב לילך אצלו במקומו: **ואם לאו.** ילך הוא אצל הרב: **יפולו מעיונותיך חוצה.** אם הגון הוא אמור לו (ד) אתרי תורה: **ואם לאו יהיו לך לבדך.** ואין לזרים אתך: **שלשה משקים הללו מים יין וחלב.** (ה) זו התורה שאינו נותן בה כלום ויודעה ולומדה: **בפחות שבכלים.** במאני דפחרא (ו): **במאני דפחרא.** בדרך שחוק אמר ומרמז מה את אומרת לי והלא אביך נותן יין בכלים מכוערין של חרס: **ואלא במאי נירמיה.** אם לא בכל חרס הא כולי עבדי הכי: **ותקיף.** החמיץ: **כי היכי דאמרה לי.** אי חכמה מפוארה בכלי מכוער הכי אמרי לה (ז) דיין משתמר בכלי מכוער אף התורה מתקיימת כי יותר משאולו הייתי נאה:

מי

ו) נימרינהו לתרוייהו אל ההודאות ורוב ההודאות אמר ר' אבהו גדול יום הגשמים מתחיית המתים דאילו תחיית המתים לצדיקים ואילו גשמים בין לצדיקים בין לרשעים ופליגא דרב יוסף דאמר רב יוסף (ז) מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה שנא' [1] יערף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שנא' [2] כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי [3] מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול רבא רמי כתיב יערף כמטר לקחי וכתיב תזל כטל אמרתי אם תלמיד חכם הגון הוא כטל ואם לאו עורפהו כמטר תניא היה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר [3] עץ חיים היא למחזיקים בה ואומר [4] רפאות תהי לשרך ואומר [5] כי מוצאי מצא חיים וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר יערף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנאמר [6] וערפו שם את העגלה בנחל א"ל ר' ירמיה לר' זירא ליתי מר ליתני א"ל חלש לבאי ולא יכילנא לימא מר מילתא דאגדתא א"ל הכי אמר ר' יוחנן מאי דכתיב [7] כי האדם עץ השדה וכי אדם עץ שדה הוא אלא משום דכתיב [7] כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת וכתיב [8] אותו תשחית וכרת הא כיצד אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרת ואם לאו אותו תשחית וכרת אמר רבי חמא [7] (אמר רבי) חנינא מאי דכתיב [9] ברזל בברזל יחד לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה אמר רבה בר בר חנה למה נמשלו דברי תורה כאש שנאמר [10] הלא כה דברי כאש נאם ה' לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא [7] מאי דכתיב [11] חרב אל הבדים ונואלו חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה ולא עוד אלא שמטפשין שנאמר ונואלו ולא עוד אלא שחוטאין כתיב הכא ונואלו וכתיב התם [12] אשר נואלנו ואשר חטאנו ואיבעיא אימא מהכא [13] נואלו שרי צוען [וגו'] והתעו את מצרים אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים והיינו דאמר ר' חנינא [7] [8] הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן רבי חנינא בר פפא רמי כתיב [14] לקראת צמא התיו מים וכתיב [15] הוי כל צמא לכו למים אם תלמיד הגון הוא לקראת צמא התיו מים ואי לא הוי כל צמא לכו למים רבי חנינא בר חמא רמי כתיב [16] יפוצו מעיינותיך חוצה וכתיב [17] יהיו לך לבדך [2] אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעיונותיך חוצה ואם לאו יהיו לך לבדך [17] (ואמר) רבי חנינא בר אידי [2] למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה [9] ואמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו במים וביין ובחלב דכתיב הוי כל צמא לכו למים וכתיב [15] לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה [6] כדאמרה ליה [3] ברתיה דקיסר לר' יהושע בן חנניה אי [1] חכמה מפוארה בכלי מכוער אמר לה אביך רמי חמרא במני דפחרא אמרה ליה אלא במאי נירמי אמר לה אתון דחשביתו רמו במאני דהבא וכספא אזלה ואמרה ליה לאבוה רמייא לחמרא במני דהבא וכספא ותקיף אתו ואמרו ליה אמר לה לברתיה מאן אמר לך הכי אמרה ליה רבי יהושע בן חנניה קריוהו אמר ליה אמאי אמרת לה הכי אמר ליה כי היכי דאמרה לי אמרי לה והא איכא שפירי דגמירי אי

וכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות. (פסחים דף נ:) לעולם יעסוק אדם בתורה אע"ג שאינה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ויש לומר דתרי שלא לשמה הוי דמה שאמרינן לעולם יעסוק בתורה אפילו שלא לשמה היינו כלומר כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו ומה שאמרינן הכא כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשה לו סם המות היינו מי שלומד לקנטר [2]: **אם** תלמיד חכם הגון ממנו תאכל. פירוש למוד לפניו ואותו לא תכרות כלומר לא תפרד ממנו ליכך לפני רב אמר ואם לאו לא תלמוד לפניו והא דאמרינן דלומדים מת"מ אע"פ שאינו הגון כר"מ שהיה לומד לפני אחר במסכת חגיגה (דף טו.) היינו דוקא תלמיד חכם (אחר) יכול ללמוד לפניו לפי שלא ילמוד ממעשיו אבל אם אינו תלמיד חכם אינו רשאי ללמוד לפניו:

אף דברי תורה וכו'. וכן נמי אמרינן בעירובין פ' כילד מעברין (דף נה.) לא בשמים היא ולא מעבר ים היא כלומר לא תמצא התורה במי שמגביה עצמו בשמים שדעתו גבוה ולא בסוחרים ההולכים במדינת הים בעבר הים [3] דלאי ספרא לא סייפא ולאי סייפא לא ספרא [4] והכי נמי איתא התם לא בסחרנין ולא בתגרין ולא [5] באיסטרולגין כלומר באותן ברואין בכוכבים אמרו ליה לשמואל והא מר איסטרולגוס הוא אמר להו תיתי לי דלא מעיינא בהו אלא בעידן דנפקא [6] למיא פירוש להטיל מים ולא אני מבטל לעצמי: [7] **אי** הוו מנו הוו חביבי טפי. [8] פי' אם היו שוגאים היופי הוו תלמידי חכמים ביותר:

נר מצוה

א [מיי' פ"ה מהל' ת"ת הלכה יג.]
בא ב מיי' פ"ד מהל' ת"ת הל' ג טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ז:
בב ג מיי' שם פ"ג הלכה ט:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא כמי שדעתו שפלה עליו כדאמרה ליה כו' בכלי מכוער אמר לה אי בת מלכא אבוך במאני דמי ממרא אמרה ליה במאני דפחרא אמר לה ס"ע במאני דפחרא אבוך ראבוך במאני דפחרא אמרה ליה אלא במאי נירמי אמר לה בגרן אתון דחשביתון רמו: (ב) רש"י ד"ה (רשפי עיונדי כוכבים) תא"מ וכ"כ ס"פ רשעים: (ג) ד"ה מתוסיפין טפשות דכתיב אשר נואלנו מתרגם כו' כל"ל: (ד) ד"ה יפוצו כו' אתור לי (פחרי תורה) תא"מ וכ"כ ס"פ דברי תורה: (ה) ד"ה שלשה כו' מים יין וחלב בלא כסף ז' התורה מי שאינו מתן: (ו) ד"ה כמחות כו' דפחרא הס"ד ותא"כ מה"ד א"ל אי בת מלכא את כו' בשחוק אמר: (ז) ד"ה כי היכי כו' הכי אמרי לה כי היכי דאמר דיין משתמר: (ח) תוס' ד"ה לו היו כו' פי' אם היו שוגאים, כ"כ ולאלו פירוש ניחא משופריים דיעקב ודרכי אמהו אבל לפרש"י קשיא:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אף ד"ת וכו'. וה"נ איתא התם במדרש דברים רבה פ"ח:

רבינו חננאל

אמר ר' אבהו גדול יום הגשמים כיום שנתנה בו תורה כו'. כל העוסק בתורה לשמה נעשית לו סם חיים, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה והמתעסק שלא לשמה נעשית לו סם המות, שנאמר יערף כמטר לקחי. ראין עריפה אלא הריגה. אמר ר' יוחנן, כתיב כי האדם עץ השדה, אם תלמיד חכם הוא הגון, ממנו תאכל ואותו לא תכרת, ואם אינו הגון, אותו תשחית וכרת. דברי תורה אין מתקיימין ביחידי. שנאמר חרב (על) [אל] הבדים ונואלו. והקטנים מחדדין את הגדולים. והיינו דאמ' ר' דאמ' ר' הרבה תורה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מהם ומתלמידי יותר מכולם.

רבינו גרשום

ששקולה כתחיית המתים. ששניהם חיים לעולם. אלא להכי כתיב כי האדם [עץ השדה], שת"ח נמשל בו. וממנו תאכל. כלומר, שיכול להבין בתורה. אותו תשחית וכרת, שהתורה משוחתת בו. נואלו שרי צוען. והרי הן היו חוטאין. בפחות שבכלים. כלי חרס.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com